

การวิจัยแบบกึ่งทดลองเชิงผสมวิธีของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก
เพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินในพนักงานก่อนเกษียณของสถานศึกษาเอกชน
A Quasi-Experimental Embedded Mixed-Methods Study of a Positive Financial
Behavior Promotion Program to Enhance Financial Well-Being Among Pre-Retirement
Employees in Private Educational Institutions

เรวดี พานิข พลเทพ พูนพล* และฐาศุภร์ จันประเสริฐ
Rewadee Panich, Polthep Poonpol* and Thasuk Junprasert

สถาบันพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร 10110 ประเทศไทย
Behavioral Science Research Institute, Srinakharinwirot University, Bangkok 10110, Thailand

*Corresponding author, e-mail: p.poonpol@gmail.com

(Received: Apr 18, 2025; Revised: Jun 28, 2025; Accepted: Sep 15, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยกึ่งทดลองแบบผสมวิธีมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก มุ่งยกระดับสุขภาวะทางการเงินของพนักงานก่อนเกษียณในสถานศึกษาเอกชน กลุ่มตัวอย่างคือ พนักงานวัย 40–59 ปี จำนวน 38 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มทดลองเข้าร่วมกิจกรรมรวมระยะเวลา 12 สัปดาห์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ วัตความแปรปรวนพหุคูณวัดซ้ำแบบสองทาง และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองมีพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และมีพฤติกรรมต่อเนื่องตลอดช่วงติดตาม ผลเชิงคุณภาพสะท้อน การเปลี่ยนแปลงเจตคติและพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกโดยเกิดการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม เช่น เกม ให้คำปรึกษาส่วนตัว และการถ่ายทอดประสบการณ์จากรุ่นพี่ ช่วยเสริมแรงจูงใจและตระหนักรู้ในตนเองมากขึ้น สอดคล้องกับทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนและทฤษฎีปัญญาสังคม ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในกลุ่มเป้าหมายอื่นได้

คำสำคัญ : พฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก สุขภาวะทางการเงิน การวิจัยกึ่งทดลอง วิจัยผสมวิธี

Abstract

This embedded quasi-experimental study aimed to design and evaluate the effects of a positive financial behavior promotion program to enhance the financial well-being of pre-retirement employees in private educational institutions. The sample consisted of 38 employees aged 40–59, divided into treatment and control groups. The treatment group participated in a 12-week program. Data was analyzed using Two-Way Repeated Measures MANOVA and content analysis. Results showed that the treatment group demonstrated significantly higher levels of positive financial behavior than the control group, with sustained behavioral improvements throughout the follow-up period. Qualitative findings reflected continuous changes in attitudes and behavior through learning activities such as games, one-on-one counseling, and peer experience sharing. These activities enhanced motivation and self-awareness. In line with the Theory of Planned Behavior and Social Cognitive Theory, the program has the potential for adaptation in other target groups.

Keywords: Positive financial behavior, Financial well-being, Quasi-experiment, Mixed-method approach

บทนำ

วิกฤตความไม่พร้อมทางการเงินในวัยเกษียณกำลังเป็นปัญหาใหญ่ทั่วโลก สาเหตุสำคัญมาจากอายุขัยที่ยืนยาวขึ้น และระบบบำนาญที่ไม่เพียงพอ ซึ่งไม่สามารถรองรับค่าใช้จ่ายของผู้เกษียณในระยะยาวได้ ปัญหานี้พบในประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และกลุ่มประเทศแถบยุโรปสแกนดิเนเวีย ซึ่งกำลังเผชิญกับสถานการณ์ประชากรวัยเกษียณเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว พร้อมกับความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ที่ทวีความรุนแรงขึ้น การพึ่งพาบำนาญและสวัสดิการจากรัฐเพียงอย่างเดียว จึงไม่สามารถรับประกันความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณได้ (World Economic Forum, 2023) ขณะที่ประเทศไทยก็เผชิญปัญหาในลักษณะเดียวกัน ทำให้การเตรียมความพร้อมทางการเงินในช่วงก่อนเกษียณเป็นโจทย์ท้าทายเร่งด่วน โดยเฉพาะชนชั้นกลางในกลุ่มพนักงานเอกชน จะเห็นได้จากดัชนีความพร้อมทางการเงินเพื่อการเกษียณ (National Retirement Readiness Index: NRRRI) พนักงานวัย 39-59 ปี เพียงร้อยละ 56.60 ที่มีการวางแผนทางการเงินเพื่อการเกษียณ (Pisedtasalasai *et al.*, 2022) พบว่า ปัญหาสำคัญคือ การเริ่มวางแผนทางการเงินช้า การประเมินอายุที่ยืนยาวหลังเกษียณสั้นกว่าที่ควรจะเป็นและประมาณค่าใช้จ่ายหลังเกษียณต่ำกว่าความเป็นจริง รวมถึงการตัดสินใจเกษียณเร็วเกินไป โดยที่ไม่มีเงินออมอย่างเพียงพอ มากกว่านั้นยังเชื่อมั่นต่อคุณภาพชีวิตหลังเกษียณที่ได้จากรัฐสูงเกินจริง (Arayavechkit *et al.*, 2015) ทั้งนี้ปัญหาดังกล่าวได้แสดงถึงระดับความรู้ทางการเงินต่ำ (Chaiaphat & Tangtamaruk, 2021) เห็นได้จากพฤติกรรมการเก็บออมในรูปแบบเงินสด ใช้จ่ายเพื่อการบริโภคตามกระแสนิยม ตัดสินใจก่อนนี้เร็วและมีหนี้สะสมจนถึงตอนเกษียณ สะท้อนจากภาระหนี้สินภาคครัวเรือนสูงถึงร้อยละ 90 ของรายได้ประชาชาติ นอกจากนี้ยังบ่งชี้ถึงทัศนคติที่จำกัดถึงความสามารถทางการเงินหลังเกษียณ (Bank of Thailand, 2024)

สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนว่า ความไม่พร้อมทางการเงินในวัยเกษียณมิได้เกิดจากข้อจำกัดด้านรายได้เพียงอย่างเดียว หากเป็นผลจากพฤติกรรมทางการเงินในวัยทำงานที่ขาดการวางแผนและความมีอคติในการตัดสินใจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตในระยะยาว โดยเฉพาะในช่วงวัยก่อนเกษียณ แม้จะมีรายได้ประจำและประสบการณ์ชีวิต แต่ยังคงขาดความรู้ เจตคติ และทักษะทางการเงินบางด้านที่สำคัญ หากได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทเฉพาะบุคคล ก็จะสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเงินที่มั่นคงและยั่งยืนได้ พนักงานสถานศึกษาเอกชนวัยก่อนเกษียณจึงถูกเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากอยู่ในช่วงรอยต่อสำคัญของชีวิต ขณะที่สังคมมองว่าวัยนี้น่าจะเตรียมพร้อมแล้ว หากยังไม่พร้อมก็อาจสายเกินไป ส่งผลให้พวกเขามักถูกมองข้ามในการส่งเสริมความรู้และทักษะทางการเงิน ทั้งที่ความเป็นจริงคนวัยนี้เติบโตมาในยุคที่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงเทคโนโลยีและความรู้ทางการเงินส่วนบุคคล ขาดการวางแผนทางการเงินที่เป็นระบบ สำหรับการเตรียมตัวเกษียณ ทั้งยังต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนของสวัสดิการรัฐและระบบกองทุนประกันสังคม จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะให้การส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกเพื่อยกระดับสุขภาวะทางการเงินหลังเกษียณได้อย่างมั่นคงด้วยตนเอง

การส่งเสริมสุขภาวะทางการเงิน (Financial well-being: FWB) ในประเทศไทย มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) โดยเฉพาะเป้าหมายการขจัดความยากจนและการลดความเหลื่อมล้ำ ทั้งนี้เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับเป้าหมายสำคัญ ซึ่งถูกเน้นย้ำในแผนพัฒนาทักษะทางการเงิน พ.ศ. 2565 - 2573 ของรัฐบาล ซึ่งมุ่งลดความยากจน กระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ และลดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ผ่านการพัฒนาความรู้และทักษะทางการเงิน แผนนี้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 โดยมุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ และพฤติกรรมทางการเงิน ดังนั้นการปลูกฝังและส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก (Positive financial behavior: PFB) อย่างต่อเนื่องจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อสร้างสุขภาวะทางการเงิน ซึ่งความหมายของพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก หมายถึง พฤติกรรมบริหารจัดการเงิน (PFB-management) และวางแผนทางการเงิน (PFB-planning) ล้วนสร้างความพึงพอใจและส่งเสริมความมั่นคงทางการเงินให้เกิดขึ้นได้ (Fan & Henager, 2022)

แม้ว่างานวิจัยด้านสุขภาวะทางการเงินและพฤติกรรมทางการเงินที่ผ่านมาได้ให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการวางแผนเพื่อวัยเกษียณ แต่ยังพบช่องว่างของงานวิจัย (Research gap) หลายประเด็น โดยงานส่วนใหญ่มุ่งเน้นการศึกษาเชิงทดลองในด้านสุขภาพสำหรับการเกษียณ หรือการสำรวจสถานะทางการเงินส่วนบุคคลเชิงปริมาณในกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ ซึ่งแม้จะให้ภาพรวมของปัญหาและแนวทางแก้ไขได้ดี แต่ยังคงขาดงานวิจัยที่ออกแบบเพื่อเข้าถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในระดับบุคคลเชิงลึก (Methodology gap) นอกจากนี้ ข้อค้นพบที่มีความขัดแย้งกันในปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมทางการเงิน โดยงานวิจัยส่วนหนึ่งระบุว่า ความรู้ทางการเงินไม่มีผลโดยตรงต่อพฤติกรรมการเงิน สวนทางกับงานวิจัยส่วนใหญ่ที่ชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของความรู้ที่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทำให้แนวทางปฏิบัติเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเงินไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน (Practical gap) ขณะที่ยังไม่พบการศึกษาที่ใช้การผสมผสานศาสตร์ที่แตกต่างกันมาเพื่อศึกษาประเด็นปัญหามานัก

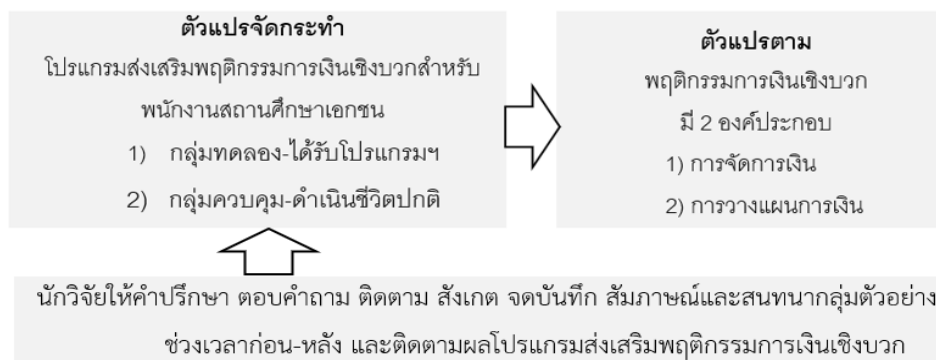
(Theoretical gap) เพื่อการเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว การศึกษานี้มุ่งเน้นการพัฒนาแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ได้จริง เพื่อเสริมสร้างความพร้อมทางการเงินของพนักงานเอกชนฐานะปานกลางในประเทศไทย โดยบูรณาการแนวคิดเชิงสหวิทยาการ (Interdisciplinary theory) ได้แก่ เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม (Behavioral economics) การบริหารการเงินส่วนบุคคล (Personal financial management) ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of planned behavior) และทฤษฎีการเรียนรู้ ปัญญาสังคม (Social cognitive theory) เพื่อนำมาสร้างโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกที่ช่วยยกระดับสุขภาวะทางการเงินในระดับบุคคล โดยใช้ระเบียบวิธีเชิงทดลองแบบผสมวิธี (Embedded mixed methods research) ตามหลักการของ Creswell & Plano Clark (2018) ด้วยการวัดผลเชิงปริมาณและคุณภาพจึงได้ข้อค้นพบเชิงลึกที่แตกต่างจากงานวิจัยในอดีต มีการใช้โปรแกรมลักษณะกรณีศึกษาจากตัวแบบเป็นฐานการเรียนรู้ร่วมกับที่ปรึกษาทางการเงินส่วนบุคคลมืออาชีพในการวางแผน และฝึกทักษะ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จ เกิดความตระหนักรู้จากเครื่องมือบอร์ดเกม และแอปพลิเคชันทางการเงิน ล้วนเป็นองค์ประกอบในการแทรกแซงกับกลุ่มทดลอง เพื่อให้โปรแกรมสามารถทรงพลังในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเงินได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อออกแบบและศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกในการยกระดับสุขภาวะทางการเงิน หลังเกษียณของพนักงานสถานศึกษาภาคเอกชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ตั้งอยู่บนฐานปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ซึ่งเน้นการเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์แบบองค์รวม โดยผสมผสานข้อมูลเชิงปริมาณที่วัดผลได้ทางสถิติเข้ากับข้อมูลเชิงคุณภาพที่สะท้อนบริบทเฉพาะบุคคล จึงเลือกใช้ระเบียบวิธีแบบผสมวิธีฝังตัว (Embedded mixed methods design) ที่ครอบคลุมทั้งแบบวัดผลก่อน หลัง และติดตาม ร่วมกับการสังเกต จดบันทึก สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึก โดยใช้การออกแบบวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental design: Pretest-posttest control group design) เพื่อทดสอบว่า โปรแกรมที่พัฒนาขึ้นส่งผลต่อพฤติกรรมทางการเงินในมิติการจัดการ และการวางแผนหรือไม่ ซึ่งเป็นวิธีการที่ตอบสนองวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างเหมาะสม แสดงวิธีการตามกรอบแนวคิดดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย กระบวนการวิจัยประกอบด้วย 6 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ (1) ขออนุญาตหน่วยงานและคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนด (2) ทดลองนำร่อง (Pilot testing) กับกลุ่มตัวอย่างจำลองจำนวน 10 คน เพื่อทดสอบความชัดเจนของแบบวัดและปรับปรุงก่อนใช้จริง (3) เก็บข้อมูลก่อนทดลอง (Pre-test) ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม (4) ดำเนินกิจกรรมโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกเป็นเวลา 10 สัปดาห์ (5) เก็บข้อมูลหลังสิ้นสุดโปรแกรม (Post-test) และติดตามผลในสัปดาห์ที่ 14 (Follow-up) (6) เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพตลอดกระบวนการทดลอง

E	O ₁	X	O ₂	O ₃
C	O ₁	-	O ₂	O ₃

ภาพที่ 2 แบบแผนการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรคือ คนไทยชนชั้นกลางที่ประกอบอาชีพเป็นพนักงานภาคเอกชนในสถานศึกษาอุดมศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งอยู่ภายใต้ระบบประกันสังคมและมีอายุระหว่าง 40 – 59 ปี ทั้งหมด 71 แห่ง

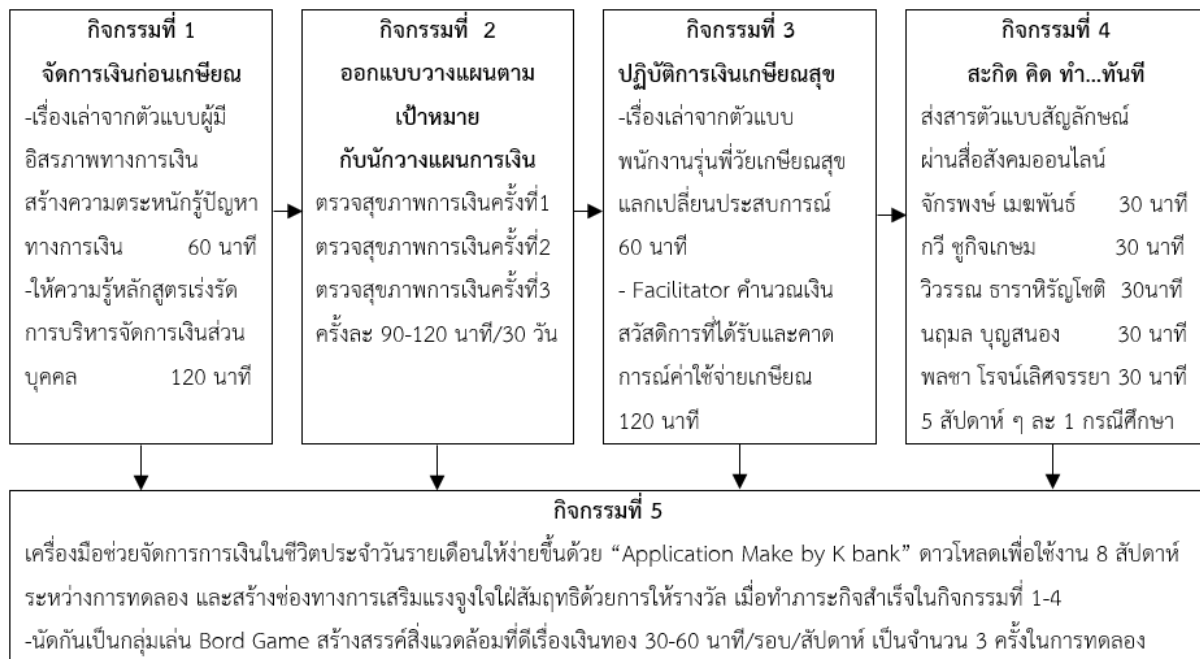
กลุ่มตัวอย่างคือ เจ้าหน้าที่และอาจารย์ที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ และมีความตั้งใจแก้ปัญหาทางการเงินส่วนบุคคล ทำการคัดเลือกด้วยหลักการตามแนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนของ Ajzen (1991) โดยวิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้ดุลยพินิจในการเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย และเข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมด้วยการสุ่มแบบง่าย (Simple random assignment) เพื่อควบคุมตัวแปรปรกภายนอกและลดอคติในการจัดกลุ่มอย่างไม่เป็นกลาง จึงทำให้การสรุปผลลัพท์จากโปรแกรมการทดลองน่าเชื่อถือ รวมทั้งสิ้น 44 คน ภายหลังจากสิ้นสุดโครงการ มีข้อมูลสมบูรณ์สำหรับการวิเคราะห์จำนวน 38 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 17 คน และกลุ่มควบคุม 21 คน หลังสิ้นสุดการทดลองค่าขนาดอิทธิพล (Effect size) สำหรับการวิเคราะห์ภายในกลุ่ม (Within-subjects) เท่ากับ 0.83 ซึ่งอยู่ในระดับสูงตามเกณฑ์ของ Cohen (1988) สะท้อนถึงความน่าเชื่อถือของผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มทดลอง

เครื่องมือในการเก็บข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย 2 ประเภท ได้แก่

(1) แบบวัดพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกและรูปแบบกิจกรรม ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC: 0.77 และ 0.98 ตามลำดับ) ความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha = 0.899) สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในระดับดีมาก ทั้งนี้แบบวัดดังกล่าวประยุกต์จากรายงานสำรวจทักษะทางการเงินของไทย จัดทำโดยธนาคารแห่งประเทศไทยร่วมกับสำนักงานสถิติแห่งชาติ ตามกรอบของ OECD และแนวคิดของ Kempson *et al.* (2017) แบ่งเป็นส่วนที่ 1 ข้อมูลลักษณะประชากร จำนวน 8 ข้อ ส่วนที่ 2 แบบวัดพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก จำนวน 28 ข้อ ประกอบด้วยแบบวัดด้านพฤติกรรมกรรมการจัดการการเงินส่วนบุคคล และพฤติกรรมกรรมการวางแผนการเงินส่วนบุคคล ใช้วัดผล 3 ระยะ : ก่อน หลัง และติดตามผล ในส่วนของโปรแกรมใช้แนวคิดการเรียนรู้ของ Bandura (1986) กำหนดกระบวนการสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ซึ่งงานวิจัยออกแบบเป็น 5 กิจกรรม (ภาพที่ 3) โดยใช้เวลา 10 สัปดาห์ และติดตามผลอีก 4 สัปดาห์ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ซึ่งไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนและได้ทำการชี้แจงสิทธิและขั้นตอนแก่กลุ่มตัวอย่างก่อนเข้าร่วม โดยดำเนินการทดลองระหว่างสิงหาคม – ธันวาคม 2567 ได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จาก มศว (SWUEC-672061)

(2) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ใบงาน และแบบสังเกต (Observation) ใช้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพแบบสามเส้า (Triangulation) ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) และรายบุคคล (In-depth interview) ร่วมกับการสังเกตพฤติกรรมค่าใช้จ่ายทางการเงินตามแนวคิดของ Kahneman & Tversky (1979)

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้การวิเคราะห์ค่าสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistic) กับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง : ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณแบบวัดซ้ำสองทาง (2-Way repeated measures MANOVA) เพื่อทดสอบผลของโปรแกรมที่มีต่อพฤติกรรมกรรมการจัดการการเงิน (PFBm) และพฤติกรรมกรรมการวางแผนการเงิน (PFBp) โดยเปรียบเทียบผลคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งระหว่างกลุ่ม (ทดลองและควบคุม) และระหว่างช่วงเวลา (ก่อน – หลัง – ติดตามผล) ตามแนวทางของ Tabachnick & Fidell (2019)

ภาพที่ 3 โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกให้กับพนักงานสถานศึกษาเอกชน

ทั้งนี้ก่อนทำการทดสอบสมมติฐานงานวิจัย นักวิจัยทำการทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นสำหรับการวิเคราะห์ MANOVA ได้แก่ (1) การแจกแจงปกติพหุคูณ (Multivariate normality) (2) ความเป็นเอกพันธ์ของเมทริกซ์ความแปรปรวนร่วม (Homogeneity of covariance) และ (3) สภาวะทรงกลมของเมทริกซ์ความแปรปรวนร่วม (Sphericity assumption) เพื่อประเมินความเหมาะสมของข้อมูลในการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยวิเคราะห์เนื้อหาแบบตีความ (Thematic analysis) ของ Miles *et al.* (2020) เพื่อสังเคราะห์ประเด็นของการตระหนักรู้ เจตคติ และพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงของผู้เข้าร่วมที่เกิดขึ้นตลอดกระบวนการ ซึ่งทำการจัดระเบียบข้อมูลอย่างเป็นระบบ ข้อมูลถูกถอดความตามจริง (Verbatim transcription) และนำมาถอดรหัส (Coding) แยกเป็นหน่วยข้อมูลที่มีความหมายโดยโปรแกรม ATLAS.ti 25 บันทึกข้อมูลเป็นระบบที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม นอกจากนี้ยังใช้วิธีไตร่ตรองซ้ำจากผู้ให้ข้อมูลหลายกลุ่ม

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป การนำเสนอคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย และส่วนการวิเคราะห์เชิงคุณภาพจากการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก ดังนี้

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปและคะแนนเฉลี่ยจากแบบวัดของกลุ่มตัวอย่าง

ก่อนการวิเคราะห์ผลลัพธ์ของโปรแกรม ผู้วิจัยได้ทดสอบความแตกต่างของลักษณะประชากรเบื้องต้นระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ได้แก่ ช่วงอายุ ($X^2 = 3.934$, $df = 3$, $p = 0.269$) สถานภาพโสด สมรส ($X^2 = 1.276$, $df = 2$, $p = 0.528$) จำนวนสมาชิกในครอบครัว ($X^2 = 3.715$, $df = 3$, $p = 0.294$) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ($X^2 = 2.421$, $df = 2$, $p = 0.298$) โดยใช้สถิติไคสแควร์ (Chi-square test of independence) ผลการวิเคราะห์พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.05$) ในทุกตัวแปร แสดงว่า ทั้งสองกลุ่มมีลักษณะพื้นฐานที่ใกล้เคียงกัน และเหมาะสมสำหรับการเปรียบเทียบผลลัพธ์ในระยะทดลองได้อย่างมีความน่าเชื่อถือ แสดงลักษณะประชากรดังนี้

ตารางที่ 1 ลักษณะประชากรของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะประชากร	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม		รวมกลุ่มตัวอย่าง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อายุ 39-50 ปี	7	41	12	57	19	50
อายุ 51-59 ปี	10	59	9	42	19	50
สถานภาพโสด	12	71	16	76	28	74
สถานภาพสมรสอยู่ด้วยกัน	5	29	5	24	10	26
จำนวนสมาชิก 2-3 คน	13	76	13	62	26	68
จำนวนสมาชิกมากกว่า 4 คนขึ้นไป	4	24	8	38	12	32
รายได้เฉลี่ยครัวเรือน $50,000 \leq X \leq 100,000$ บ.	15	88	14	67	29	76
รายได้เฉลี่ยครัวเรือนมากกว่า 100,000 บ.	2	12	7	33	9	24

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีอายุเฉลี่ยระหว่าง 39-59 ปี ส่วนใหญ่มีสถานภาพโสดร้อยละ 74 ขณะที่ขนาดครอบครัวโดยเฉลี่ยมีจำนวนสมาชิก 2 - 3 คน ร้อยละ 68 โดยมีรายได้หรือค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนระหว่าง 50,000 บาท ถึง 100,000 บาท ต่อเดือน ร้อยละ 76 เป็นกลุ่มตัวอย่างที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทยในเมืองหลวงที่มีฐานะอยู่ในชนชั้นกลาง เมื่อทำการแทรกแซงโปรแกรมฯ เป็นระยะเวลา 10 สัปดาห์ และติดตามในสัปดาห์ที่ 4 ด้วยแบบวัดพฤติกรรมปรากฏผลดังนี้

ตารางที่ 2 คะแนนแบบวัดพฤติกรรมการเงินเชิงบวกสู่การยกระดับสุขภาวะทางการเงินเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

พฤติกรรมและสุขภาวะทางการเงิน	คะแนนแบบวัด/เครื่องมือเชิงปริมาณ							
	ก่อน		หลังใช้โปรแกรมฯ			ติดตามผล 4 สัปดาห์		
กลุ่มทดลอง (N = 17)	mean	SD	mean	%Δ	SD	mean	%Δ	SD
พฤติกรรมการเงินเชิงบวก (ภาพรวม)	82.18	18.61	96.23	+17	13.32	95.82	-0.40	12.82
- พฤติกรรมการจัดการเงิน	54.29	10.59	62.71	+16	7.57	62.59	-0.19	7.43
- พฤติกรรมการวางแผนการเงิน	27.88	9.14	33.53	+20	6.67	33.24	-0.86	6.10
ระดับสุขภาวะทางการเงิน	2.47	1.97	4.29	+74	1.53	4.18	-2.5	1.63
กลุ่มควบคุม (N = 21)	mean	SD	mean	%Δ	SD	mean	%Δ	SD
พฤติกรรมการเงินเชิงบวก (ภาพรวม)	77.81	14.77	80.19	+3.0	14.73	79.29	-1.10	14.26
- พฤติกรรมการจัดการเงิน	51.67	8.53	53.00	+2.6	8.34	52.48	-0.98	9.15
- พฤติกรรมการวางแผนการเงิน	26.14	7.00	27.19	+4.0	7.50	26.81	-1.40	6.15
ระดับสุขภาวะทางการเงิน	1.47	1.69	2.33	+58	2.13	2.23	-4.00	2.17

จากตารางที่ 2 เมื่อสิ้นสุดโปรแกรมฯ พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมทางการเงินโดยรวมเพิ่มขึ้นร้อยละ 17 หลังเข้าร่วมโปรแกรมและคงที่หลัง 4 สัปดาห์ ในมิติการจัดการเงินและการวางแผนการเงินที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 16 และ 20 ตามลำดับ ทั้งนี้คะแนนมีลักษณะเกาะกลุ่มกันมากขึ้นเมื่อสิ้นสุดโปรแกรม สะท้อนการเปลี่ยนแปลงคะแนนในทิศทางเดียวกัน ทางกลับกันกลุ่มควบคุมมีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย โดยคะแนนรวมเพิ่มขึ้นร้อยละ 3 และลดลงเล็กน้อยในช่วงติดตามคะแนนค่อนข้างมีความกระจายมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มทดลอง สำหรับคะแนนวัดระดับสุขภาวะทางการเงินหลังสิ้นสุดโปรแกรม กลุ่มทดลองเพิ่มขึ้นร้อยละ 74 เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุมเพิ่มขึ้นร้อยละ 58 ซึ่งอาจเกิดจากปัจจัยภายนอกอื่น

ร่วมด้วย ณ เวลาขณะเดียวกัน ผลลัพธ์เบื้องต้นนี้ชี้ว่า กลุ่มทดลองมีแนวโน้มของพฤติกรรมและสุขภาวะทางการเงินที่ดีขึ้นและสม่ำเสมอมากกว่ากลุ่มควบคุม ซึ่งจะได้รับการยืนยันในผลการวิเคราะห์เชิงสถิติที่นำเสนอในตารางถัดไป

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย : พนักงานที่ได้รับ/ไม่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวก และมีช่วงเวลาที่ทำการวัดที่แตกต่างกัน มีพฤติกรรมทางการเงินและการวางแผนการเงินที่แตกต่างกัน

การวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณวัดซ้ำแบบสองทาง (2-way repeated MANOVA) ถูกเลือกในการวิจัยส่วนนี้เพื่อตรวจสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มทดลองและควบคุม (Group effect) ตรวจสอบความแตกต่างเมื่อเวลาผ่านไป (Time effect) และวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเงินระหว่าง 2 กลุ่มและเวลาที่เปลี่ยนไป (Interaction effect) โดยเปรียบเทียบคะแนนวัดมิติของพฤติกรรมทางการเงิน (PFB_m) และพฤติกรรมทางการเงิน (PFB_p) ตามช่วงเวลา ได้แก่ ก่อนเข้าร่วมโปรแกรม หลังเข้าร่วมโปรแกรม และระยะติดตาม

ก่อนการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณวัดซ้ำแบบสองทางจำเป็นต้องตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นด้วยการทดสอบการแจกแจงข้อมูลแบบปกติ (Test of normality) ทุกตัวแปรที่มีค่าความเบ้ (Skewness) และค่าความโด่ง (Kurtosis) อยู่ในช่วงที่ยอมรับได้ตามเกณฑ์ (-1 ถึง +1.7) และค่า Shapiro-wilk ของทุกตัวแปรมีค่า Sig. > 0.05 อนุมานได้ว่า ข้อมูลมีลักษณะการแจกแจงที่ใกล้เคียงปกติ นอกจากนี้ยังตรวจสอบค่าความแปรปรวนของการวัดแต่ละครั้ง (Assumption of compound symmetry) พบว่า PFB_m มีการละเมิดข้อสมมติ Sphericity (Mauchly's W = 0.806, X² = 7.57, df = 2, p < 0.023) จึงใช้การปรับค่าดีกรีอิสระในการแปลผล Greenhouse-Geisser (E = 0.837) ขณะที่ PFB_p ไม่พบการละเมิดข้อสมมติ (Mauchly's W = 0.936, p = 0.311) และค่า Box's M เท่ากับ 35.895, Sig. = 0.108 > 0.001 จึงไม่ละเมิดข้อตกลงในการตรวจสอบความแปรปรวนภายในและแปรปรวนร่วม (Covariance matrix) ดังนั้นจึงสามารถวิเคราะห์ความแตกต่างของพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมในแต่ละช่วงเวลาได้อย่างเหมาะสม โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณแบบวัดซ้ำสองทาง ดังแสดงในตารางที่ 3

การตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกครั้งนี้ เลือกใช้ Wilks' Lambda เนื่องจากเป็นสถิติที่นิยมใช้ในการวิเคราะห์ความแปรปรวน สำหรับกลุ่มตัวอย่างขนาดปานกลางสอดคล้องกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณวัดซ้ำแบบสองทาง

แหล่งความแปรปรวน (Multivariate Tests)	Wilks's Lambda (Λ)	Multivariate F test	df	P- value	Partial η ²
ระหว่างกลุ่มทดลอง/ควบคุม	0.810	4.094	2/35	0.025	.190
ระหว่างช่วงเวลา	0.612	5.221	4/33	0.002	.388
ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มและเวลา	0.717	3.249b	4/33	0.024	.283

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

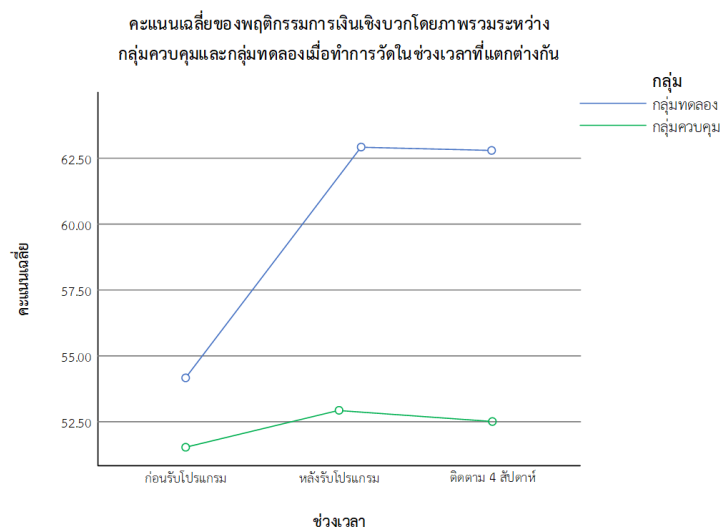
จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ 2-Way repeated measures MANOVA พบว่า พฤติกรรมทางการเงินโดยรวม มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งจากผลคะแนนเฉลี่ยระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม (p = 0.025) ผลคะแนนแต่ละช่วงเวลา (p = 0.002) และผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับเวลา (p = 0.024) โดยค่าขนาดอิทธิพล (Partial η²) อยู่ในระดับสูง สะท้อนว่า โปรแกรมส่งผลให้กลุ่มทดลองมีพฤติกรรมทางการเงินเปลี่ยนแปลงแตกต่างจากกลุ่มควบคุมในแต่ละช่วงเวลาอย่างชัดเจนจึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

เมื่อพบปฏิสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญระหว่างกลุ่มกับเวลาจึงวิเคราะห์ Simple effect เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ (Pairwise comparisons) ของ PFB_m และ PFB_p จำแนกตามกลุ่มและช่วงเวลา โดยใช้วิธี Bonferroni แสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 คะแนนเฉลี่ยรายคู่ระหว่างช่วงเวลากับกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามตัวแปรพฤติกรรมการเงินเชิงบวก

ตัวแปร	ช่วงเวลา	กลุ่มตัวอย่าง	ผลต่างคะแนนเฉลี่ย	ค่าความเบี่ยงเบน	P-Value
PFB _m	ก่อนรับโปรแกรมฯ (Pre-test)	กลุ่มทดลอง (I)	2.627	3.1	0.402
		กลุ่มควบคุม (J)	-2.627	3.1	0.402
	หลังรับโปรแกรมฯ (Post-test)	กลุ่มทดลอง (I)	9.706	2.6	0.001
		กลุ่มควบคุม (J)	-9.706	2.6	0.001
	ติดตาม 4 สัปดาห์ (Follow-up)	กลุ่มทดลอง (I)	10.112	2.749	0.001
		กลุ่มควบคุม (J)	-10.112	2.749	0.001
PFB _p	ก่อนรับโปรแกรมฯ (Pre-test)	กลุ่มทดลอง (I)	1.739	2.618	0.511
		กลุ่มควบคุม (J)	-1.739	2.618	0.511
	หลังรับโปรแกรมฯ (Post-test)	กลุ่มทดลอง (I)	6.339	2.328	0.01
		กลุ่มควบคุม (J)	-6.339	2.328	0.01
	ติดตาม 4 สัปดาห์ (Follow-up)	กลุ่มทดลอง (I)	6.426	2.0	0.003
		กลุ่มควบคุม (J)	-6.426	2.0	0.003

ผลการวิเคราะห์ Pairwise comparisons จากตารางที่ 4 แสดงว่า ก่อนเข้าร่วมโปรแกรมกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการจัดการการเงิน (PFB_m) และพฤติกรรมการวางแผนการเงิน (PFB_p) ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = 0.402$ และ $p = 0.511$ ตามลำดับ) สะท้อนว่า ทั้งสองกลุ่มมีระดับพฤติกรรมทางการเงินที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงภายหลังการทดลองน่าจะเกิดจากผลของโปรแกรมพฤติกรรมการเงินเชิงบวก

ภาพที่ 4 กราฟแสดงค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการเงินเชิงบวก ก่อน หลัง และติดตามเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มและระยะเวลา

ส่วนที่ 3 จากการสังเกต บันทึกภาคสนาม สัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม

ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพสะท้อนว่า กลุ่มทดลองมีพัฒนาการทั้งด้านเจตคติและพฤติกรรมทางการเงินอย่างต่อเนื่องตลอดโครงการ กิจกรรมแบบมีส่วนร่วม เช่น การพบที่ปรึกษา แอปพลิเคชัน เกม และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ช่วยสร้างแรงจูงใจและตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการวางแผนการเงิน เจตคติก่อนเข้าโปรแกรม พบเจตคติหลากหลายทั้งด้านบวกและลบ บางรายมีความมุ่งมั่น ขณะที่บางรายประเมินตนเองผิดหรือแสดงอคติต่ออนาคต ดังคำกล่าวที่ว่า

“เขาเป็นน้ำเต็มแก้วตลอด...ไม่รู้ตัวเองว่าไม่รู้”

(พนักงานกลุ่มทดลอง T04, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2567)

ประสบการณ์ระหว่างเข้าโปรแกรม ผู้เข้าร่วมเริ่มควบคุมรายจ่าย จัดบันทึกรายรับ – รายจ่าย ทำงบประมาณ และเริ่มวางแผนการเงินล่วงหน้า รวมถึงเริ่มสนใจวางแผนภาษี เกษียณ และประกันภัย ดังคำกล่าวที่ว่า

“มีการวางแผนใช้จ่ายแต่ใช้เกินกว่าที่คาดไว้ เพิ่งรู้หลังทำการจัดบันทึก...ไม่เคยได้คิดเลยว่ารายได้
ทางการเงินล่วงหน้า จะช่วยให้เราวางแผนการเงินหรือเรียกว่าบริหารการเงินได้เป็นอย่างดี”

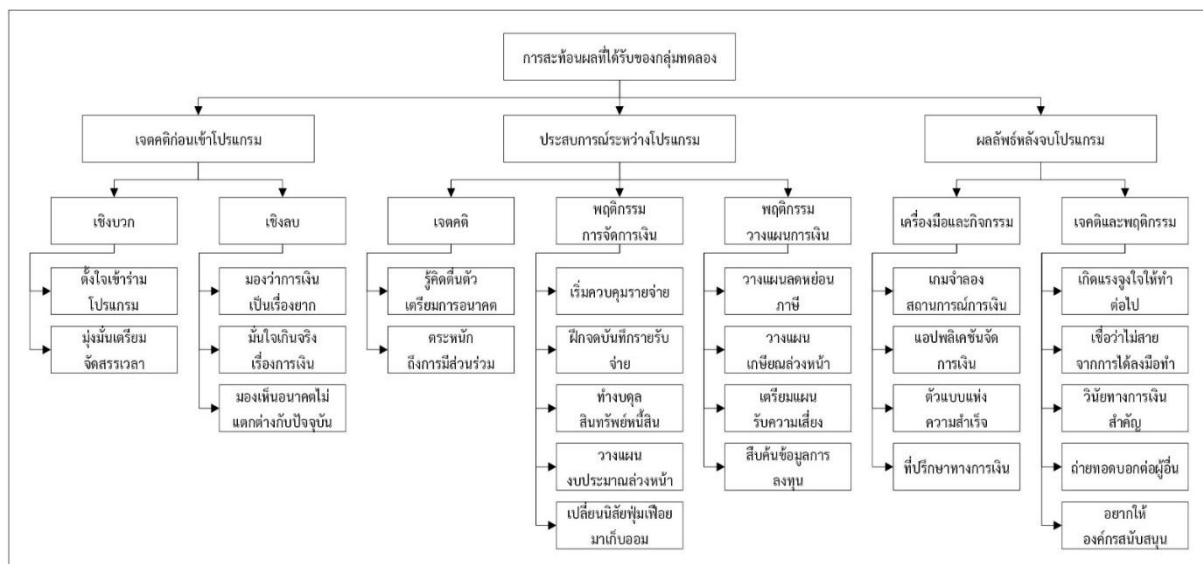
(พนักงานกลุ่มทดลอง T02, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2567)

ผลลัพธ์หลังจบโปรแกรม เครื่องมือและกิจกรรมช่วยให้เข้าใจเรื่องเงินมากขึ้น เปลี่ยนเจตคติ และเกิดแรงจูงใจ เช่น เริ่มออมเงิน คำนวณด้วยตนเอง ชวนเพื่อนร่วมแลกเปลี่ยน และคาดหวังให้เกิดการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากองค์กร ดังคำกล่าวที่ว่า

“งานหนัก ไม่มีเวลาดูแลเรื่องการเงินส่วนตัว ใช้ที่ปรึกษาให้ดูแลต่อไป...แล้วก็ชวนเพื่อน ๆ มาร่วม
โปรแกรมและแชร์ข้อมูลกันในสังคมเล็ก ๆ ที่ทำงาน”

(พนักงานกลุ่มทดลอง T13, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2567)

อย่างไรก็ตามยังพบว่า บางคนไม่มั่นใจเพราะภาระหนี้สูง รู้สึกว่าสายเกินไป และกลัวการใช้เทคโนโลยี โดยสรุปโปรแกรมมีประสิทธิภาพในการกระตุ้นการเรียนรู้ เปลี่ยนเจตคติ และได้ลงมือทำงานเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเงิน โดยเฉพาะในกลุ่มที่ไม่มีหนี้ครัวเรือนสะสมมากนักและยังมีสภาพคล่องในการใช้จ่าย

ภาพที่ 5 ผลการวิเคราะห์ประเด็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับพนักงานกลุ่มทดลองหลังจากเข้าร่วมโปรแกรม

อภิปรายผลการวิจัย

โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกที่พัฒนาขึ้นส่งผลเชิงบวกต่อพฤติกรรมทางการเงิน ทั้งด้านการจัดการเงิน (PFBm) และการวางแผนการเงิน (PFBp) รวมถึงส่งผลต่อระดับสุขภาวะทางการเงิน (FWB) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนของ Ajzen (1991) เสนอว่า พฤติกรรมของบุคคลเกิดขึ้นจากความตั้งใจ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากเจตคติ การรับรู้แรงกดดันทางสังคม และการรับรู้ความสามารถควบคุมตนเอง รวมถึงทฤษฎีปัญญาสังคมของ Bandura (1986)

ซึ่งอธิบายว่า พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้ผ่านการสังเกต (Observational learning) และการเลียนแบบพฤติกรรมของผู้อื่น ภายใต้บริบทการกำหนดซึ่งกันและกันระหว่างบุคคล พฤติกรรม และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) ถือเป็นกลไกสำคัญที่ส่งผลต่อการลงมือทำ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ดังนั้นการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกในกลุ่มพนักงานสถานศึกษาเอกชนจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการลดความวิตกกังวลทางการเงินลงได้อย่างชัดเจน จึงสร้างความพึงพอใจทางการเงินส่วนบุคคลได้ นำไปสู่สุขภาวะทางการเงินในระยะยาว (Fan & Henager, 2022; Kempson *et al.*, 2017)

การออกแบบโปรแกรมที่ใช้ในการทดลองครอบคลุมกระบวนการเรียนรู้ตั้งต้นจากความน่าสนใจ การจดจำ การลงมือทำ และสร้างแรงจูงใจ ได้แก่ การให้คำปรึกษารายบุคคล (Financial counseling) การจัดทำงบประมาณและบันทึกรายรับรายจ่ายผ่านแอปพลิเคชัน การรวมกลุ่มเพื่อนเล่นบอร์ดเกมการเงิน และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้ที่มีอิสรภาพทางการเงินหลังเกษียณ ซึ่งช่วยเสริมแรงจูงใจและการตระหนักรู้ในตนเอง โดยพบผลลัพธ์ชัดเจนในกลุ่มที่ไม่มีภาระหนี้สะสมหรือมีรายได้พอเพียงต่อรายจ่าย

ข้อค้นพบเชิงคุณภาพสอดคล้องกับงานวิจัยของ McCoy *et al.* (2019) ที่เสนอแนวทางการบำบัดทางการเงินด้วยเรื่องเล่า (Narrative financial therapy) รวมถึงงานของ Barbic & Lauri Korajlija (2023) และ Zulaihati *et al.* (2020) ที่ย้ำว่าความรู้เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ หากขาดการฝึกฝนและลงมือปฏิบัติจริงควบคู่กัน นอกจากนี้ยังสนับสนุนข้อค้นพบของ Coskun & Dalziel (2020) ที่เสนอว่า เจตคติเป็นกลไกกลางสำคัญในการเชื่อมโยงความรู้ไปสู่พฤติกรรมทางการเงิน สอดรับกับผู้เข้าร่วมบางราย ซึ่งแสดงความตื่นตัวทางความคิดหลังได้ลงมือทำกิจกรรม และเกิดความเชื่อใหม่ว่า “ไม่สายเกินไป” หากเริ่มต้นวางแผนการเงินอย่างจริงจัง ทั้งนี้ กิจกรรมที่ใช้ในโปรแกรมถือเป็นการประยุกต์ใช้เครื่องมือ “การสะกิด” (Nudge) เพื่อกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแบบไม่บังคับ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของ Jitsuchon *et al.* (2023) ที่เสนอรูปแบบการสนับสนุนการวางแผนเกษียณในสังคมไทย อย่างไรก็ตามข้อค้นพบบางส่วนขัดแย้งกับงานวิจัยด้านเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม ซึ่งสะท้อนมุมมองที่แตกต่างในแนวคิดของ Thaler และ Benartzi อ้างถึงในงานวิจัยของ Ruggeri *et al.* (2023) ที่สนับสนุนการตั้งระบบอัตโนมัติ ออมผ่านการหักเงินเดือนในโครงการ “Save More Tomorrow” โดยผู้ให้ข้อมูลกลุ่มทดลองไม่เห็นด้วยกับการออมอัตโนมัติจากระบบเงินเดือน แต่กลับเรียกร้องให้หน่วยงานต้นสังกัดสนับสนุนข้อมูลและกิจกรรมเชิงปฏิบัติที่ช่วยเสริมทักษะทางการเงินเพื่อเตรียมตัวเกษียณได้จริง

แม้ว่าผลการวิจัยโดยรวมจะมีแนวโน้มเชิงบวก แต่ยังพบข้อจำกัดในบางกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มที่มีภาระหนี้สะสมสูงซึ่งมักไม่เปิดใจเข้าร่วมกิจกรรมอย่างแท้จริง และแสดงท่าทีปฏิเสธการเปลี่ยนแปลง ขณะที่วัฒนธรรมองค์กรบางแห่งยังไม่เอื้อต่อการวางแผนการเงินระยะยาวของพนักงาน ส่งผลให้การส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นไปได้ยากในกลุ่มดังกล่าว จึงควรมีมาตรการช่วยเหลือเฉพาะบุคคล และวางระบบติดตามผลอย่างต่อเนื่อง โดยใช้กลยุทธ์เชิงบังคับสำหรับพนักงานที่มีปัญหาเกี่ยวข้องกับหนี้สะสมหรือมี เพื่อให้โปรแกรมสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ลึกซึ้งและสร้างผลลัพธ์ที่ยั่งยืนในระยะยาว

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกของพนักงานสถานศึกษาเอกชนในวัยก่อนเกษียณได้พัฒนาขึ้นโดยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสานวิธีที่ครอบคลุมทั้งรูปแบบทั้งทดลองซึ่งเป็นเชิงปริมาณ และการค้นหาคำตอบเชิงคุณภาพเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยที่ว่า กลุ่มทดลองหรือผู้ที่ได้รับโปรแกรมจะมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเงินเชิงบวกแตกต่างจากกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้โปรแกรมประกอบด้วยการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ การใช้กรณีศึกษา การมีตัวแบบที่ใกล้เคียงกลุ่มเป้าหมาย การให้คำปรึกษารายบุคคลโดยผู้เชี่ยวชาญ และเครื่องมือประเภทเกม แอปพลิเคชัน และเทคนิคการสะกิดผ่านสื่อออนไลน์ด้วยบุคคลตัวแบบ มีระยะเวลาดำเนินการ 10 สัปดาห์ และติดตามผลหลังสิ้นสุดโปรแกรม 4 สัปดาห์ ส่งผลให้กลุ่มทดลองมีความรู้ ทักษะการเงิน และความพร้อมในการวางแผนการเงินหลังเกษียณมากขึ้น ขยายผลสู่การยกระดับสุขภาวะทางการเงินของพนักงานสถานศึกษาเอกชนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ข้อค้นพบเชิงคุณภาพชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงเกิดจากการตระหนักรู้เรื่องการเงินที่เคยละเลย การเข้าใจอคติทางความคิดที่บิดเบือนความจริง จากนั้นจึงเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้เพื่อลดอุปสรรคในการวางแผนเกษียณอย่างมีความหวัง

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับเชิงปฏิบัติ เชิงนโยบาย และเชิงวิจัย กล่าวคือ (1) ระดับเชิงปฏิบัติ ควรออกแบบกิจกรรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินที่เน้นการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ เช่น

การใช้เครื่องมือเทคโนโลยี ที่ปรึกษาทางการเงินเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะบุคคล การประยุกต์กระบวนการเกม (Gamification) หรือการจัดเวทีพูดคุยระหว่างรุ่นพี่กับรุ่นน้อง เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เตรียมพร้อมสู่การเกษียณ ส่งเสริมความไว้วางใจ ความสัมพันธ์ในองค์กร และการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ควรมีระบบติดตาม 6 - 12 เดือน เพื่อเสริมสร้างเจตคติที่ดี และลดความเครียดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการและวางแผนการเงินส่วนบุคคล (2) ระดับเชิงนโยบาย นำเสนอผลวิจัยในรูปแบบโครงการรณรงค์ภายในองค์กร เพื่อผลักดันกิจกรรมส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินเชิงระบบ ซึ่งสามารถต่อยอดสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของพนักงานได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยพิจารณาปัจจัยเสริมต่าง ๆ เป็นกลไกในการออกแบบที่เหมาะสมกับบริบทองค์กร เช่น งบประมาณ ความต้องการของพนักงานและการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง (3) ระดับเชิงวิจัย ควรพัฒนาเครื่องมือวัดพฤติกรรมทางการเงินโดยใช้มาตรวัดแบบตัวเลขต่อเนื่อง (เช่น 1 – 100) เพื่อเปิดโอกาสให้สามารถวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพารามเมตริกได้อย่างกว้างขวาง พร้อมทั้งมีการประเมินผลพฤติกรรมในระยะยาว 6 เดือน และ 12 เดือน ทั้งนี้ไม่ควรมองข้ามการพัฒนาเครื่องมือวิจัยอย่างเป็นระบบ โดยความร่วมมือระหว่างนักวิจัย นักสถิติ และนักวัดผล เพื่อเป็นการต่อยอดองค์ความรู้และสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการอย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนทุนจากมหาวิทยาลัยหอการค้าไทยและสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มศว

เอกสารอ้างอิง

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179–211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T).
- Arayavechkit, T., Manprasert, S. & Pinthong, J. (2015). *Intertwining inequality and labor market under the new normal* (Discussion Paper No. 6). Puey Ungphakorn Institute for Economic Research. https://www.pier.or.th/files/dp/pier_dp_006.pdf.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bank of Thailand. (2024). *Monetary policy report: Q3/2024* [Online]. Retrieved April 15, 2025, from: https://www.bot.or.th/content/dam/bot/documents/en/our-roles/monetary-policy/mpc-publication/monetary-policy-report/MPR_2024_Q3.pdf.
- Barbic, D. & Lauri Korajlija, A. (2023). Knowledge and skills are not enough- exploring the determinants of financial behavior. *International Journal of Consumer Studies*, 48(6), e13100. <https://doi.org/10.1111/ijcs.13100>.
- Chaiphath, C. & Tangtammaruk, P. (2021). Mediation effect of financial attitude on financial knowledge and financial behavior. *Journal of Applied Economics and Management Strategy*, 8(1), 19–37. (in Thai)
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Coskun, A. & Dalziel, N. (2020). Mediation effect of financial attitude on financial knowledge and financial behavior: The case of university students. *International Journal of Research in Business and Social Science*, 9(2), 1–8. <https://doi.org/10.20525/ijrbs.v9i2.647>.
- Creswell, J. W. & Plano Clark, V. L. (2018). *Designing and conducting mixed methods research*. CA: SAGE
- Fan, L. & Henager, R. (2022). A structural determinants framework for financial well-being. *Journal of Family and Economic Issues*, 43(2), 415–428. <https://doi.org/10.1007/s10834-021-09798-w>.
- Jitsuchon, S., Samkoset, W., Wachirasavee, W. & Sayasevee, S. (2023). *An investigation of behavioral biases of Thai population to seek effective measures to promote financial planning of the Thai population for a longevity society*. Thailand Development Research Institute (TDRI). https://tdri.or.th/wp-content/uploads/2024/03/2023_11_MEP_331136.pdf. (in Thai)

- Kahneman, D. & Tversky, A. (1979). Prospect theory: An analysis of decision under risk. *Econometrica*, 47(2), 263–291. <https://doi.org/10.2307/1914185>.
- Kempson, E., Finney, A. & Poppe, C. (2017). *Financial well-being: A conceptual model and preliminary analysis*. Consumption Research Norway (SIFO). <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.18737.68961>.
- McCoy, M. A., Glenn, C., Caulfield, B., Curtis, J. R., Gale, N. & Astle, N. (2019). An annotated bibliography of financial therapy research: 2010 to 2018. *Journal of Financial Therapy*, 10(2), 1-92.
- Miles, M. B., Huberman, A. M. & Saldana, J. (2020). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Pisedtasalasai, A., Ratanabanchuen, R., Budsaratragoon, P., Seelajaroen, R., Asavaroungpipop, N. & Sae-Sue, T. (2022). Developing an index for measuring retirement readiness in Thailand: The National Retirement Readiness Index. *Humanities, Arts and Social Sciences Studies*, 22(3), 548–560.
- Ruggeri, K., Ashcroft-Jones, S., Romero Landini, G. A., Al-Zahli, N., Alexander, N., Andersen, M. H., *et al.* (2023). The persistence of cognitive biases in financial decisions across economic groups. *Scientific Reports*, 13(1), 10329. <https://doi.org/10.1038/s41598-023-36339-2>.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2019). *Using multivariate statistics* (7th ed.). Boston, MA: Pearson.
- World Economic Forum. (2023). *5 things you need to know about the global pension crisis* [Online]. Retrieved April 15, 2025, from: <https://www.weforum.org/stories/2017/05/5-things-you-need-to-know-about-the-global-pension-crisis/>.
- Zulaihati, S., Susanti, S. & Widyastuti, U. (2020). Teachers' financial literacy: Does it impact on financial behaviour?. *Management Science Letters*, 10(3), 653-658.

บุคลากรกรม

- พนักงานกลุ่มทดลอง T02 (ผู้ให้สัมภาษณ์). เรวดี พานิช (ผู้สัมภาษณ์). ที่ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย 126 ถนนวิภาวดี แขวง ดินแดง เขตดินแดง กรุงเทพมหานคร 10400. เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2567.
- พนักงานกลุ่มทดลอง T04 (ผู้ให้สัมภาษณ์). เรวดี พานิช (ผู้สัมภาษณ์). ที่ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย 126 ถนนวิภาวดี แขวง ดินแดง เขตดินแดง กรุงเทพมหานคร 10400. เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2567.
- พนักงานกลุ่มทดลอง T13 (ผู้ให้สัมภาษณ์). เรวดี พานิช (ผู้สัมภาษณ์). ที่ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย 126 ถนนวิภาวดี แขวง ดินแดง เขตดินแดง กรุงเทพมหานคร 10400. เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2567.